

BIBLIOTHEEK VAN DE KVB (BKVB)

JAARVERSLAG 2003

De Bibliotheek van de KVB (BKVB)

De Bibliotheek van de KVB, gesticht in 1845, had oorspronkelijk de functie van vakbibliotheek voor uitgevers en boekverkopers. De basis ervoor vormden de particuliere verzamelingen van twee vooraanstaande negentiende-eeuwse boekhandelaren, Frederik Muller en J.L.C. Jacob. Muller werd aangewezen als eerste Bibliothecaris. Onder zijn bekwame beheer en dat van zijn opvolgers groeide de verzameling uit tot een collectie van grote cultuurhistorische waarde met internationale faam.

Ook wetenschappers vonden de weg naar de Bibliotheek van de KVB. Het overvloedige bronnenmateriaal bleek van groot belang voor gevarieerd wetenschappelijk onderzoek. In 1958 gaf de KVB haar Bibliotheek in bruikleen aan de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam (UBA). Bij deze grote wetenschappelijke bibliotheek waren veel meer voorzieningen en kennis aanwezig voor conservering, beheer en terbeschikkingstelling dan mogelijk waren bij de relatief kleine bibliotheekinstelling van de brancheorganisatie van het boekenvak. De Bibliotheek van de KVB, sindsdien vaak aangeduid als BKVB, werd ondergebracht bij de sector Bijzondere Collecties van de UBA, waarin al andere belangrijke collecties worden bewaard op het gebied van de boek- en drukkerijgeschiedenis. De collectie van de BKVB kan zodoende in samenhang met andere collecties worden geraadpleegd.

Inmiddels omvat de BKVB ruim 1,5 miljoen objecten: niet alleen boeken, maar ook prospectussen, catalogi, archivalia, affiches, portretten en dergelijke. De collectie bestrijkt de gehele periode van het gedrukte boek, van de vroege drukken uit het begin van de drukunst tot recente bedrijfsarchieven van uitgeverijen, boekhandels en brancheverenigingen. De UBA beheert de collectie en draagt zorg voor acquisitie, conservering, ontsluiting, terbeschikkingstelling en presentatie.

Door de KVB is de Commissie voor de Bibliotheek ingesteld, die de Universiteitsbibliotheek adviseert bij het opstellen van projecten, bij acquisities en bij fondsenwerving. De voorzitter van deze commissie is titulair Bibliothecaris van de BKVB.

De Commissie voor de Bibliotheek heeft de beschikking over het Bibliotheekfonds KVB, dat reeds in 1932 tot stand werd gebracht om acquisities en projecten mogelijk te maken.

De doelstelling van de BKVB is in alle jaren van haar bestaan gelijk gebleven: het verzamelen, conserveren en toegankelijk maken van zoveel mogelijk archivalia en documenten van het boekenvak, om die voor onderzoek bruikbaar te maken, waardoor het verleden een inspiratiebron kan worden voor het heden en de toekomst van de wereld van het boek.

Vergaderingen van de Commissie BKVB

De Commissie BKVB is in 2003 viermaal bijeengekomen. Bij de vergaderingen waren ook aanwezig de Bibliothecaris/directeur van de UBA of diens plaatsvervanger, de Hoofdconservator/sectorhoofd Bijzondere Collecties en de adjunct-conservator/beheerder van de BKVB.

De vergaderingen werden op 18 februari, 8 april, 7 oktober en 16 december gehouden in de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam.

De voornaamste onderwerpen van bespreking waren collectievorming, fondsenwerving, presentatie en huisvesting. Dit laatste onderwerp stond in het middelpunt van de belangstelling in verband met de voorgenomen verhuizing omstreeks 2007 van de sector Bijzondere Collecties naar de monumentale nieuwe behuizing aan de Oude Turfmarkt in Amsterdam.

Om de bibliotheek meer onder de aandacht te brengen van zowel het boekenvak als de beoefenaren van de boekwetenschap, werden verschillende initiatieven ontplooid. Een informatieve brochure over de bibliotheek van de KVB, die in 2002 het licht zag, werd toegestuurd aan alle hoogleraren die aan Nederlandse universiteiten boekgeschiedenis of daarmee samenhangende vakken doceren, en ook aan verwante museale en bibliotheekinstellingen. Het secretariaat van de KVB verzorgde de verzending. De brochure oogstte veel positieve reacties.

De eveneens in 2002 afgeronde ontsluitingsprojecten Personalia en Prenten & Portretten werden in 2003 op twee cd-rom's uitgegeven. In deze projecten zijn de Personaliodossiers, de losse prenten uit deze dossiers en de grote prentenverzameling uit de Tetterode Collecties volledig ontsloten. Met uitgeverij Walburgpers werd een contract gesloten voor de distributie van de cd-rom's, die het begin vormen van een reeks met de naam: *Digitale boekwetenschappelijke bibliotheek*. Een aanvullende subsidie voor de productie van de instructieboekjes bij de cd-rom's werd verkregen van het Frederik Muller Fonds. Deze cd-rom's zijn voor boekhistorici onmisbaar bronmateriaal.

De fondsenwerving is een gezamenlijke zorg van de UBA en de Commissie BKVB. De UBA zet zich in voor fondsenwerving voor de Bijzondere Collecties in het algemeen; zij heeft

daartoe onlangs de Stichting Amsterdams Wetenschappelijk Erfgoed opgericht, in het bestuur waarvan de Commissie BKVB is vertegenwoordigd. De fondsenwerving ten behoeve van bijzondere boekhistorische projecten en acquisities voor de BKVB is een taak van de Commissie BKVB. De aandacht gaat uit naar zowel periodieke algemene bijdragen als naar incidentele donaties ten behoeve van specifieke projecten en manifestaties.

Na het gereedkomen van de ontsluitingsprojecten Prenten & Portretten en Personalia wordt de ontsluiting van andere delen van de collectie voorbereid. Het meest in aanmerking komen nu de bijzonder waardevolle archiefstukken van de negentiende-eeuwse uitgeverijen Suringar en Kruseman. Een projectplan daartoe is inmiddels aan diverse subsidiegevers aangeboden. Ook het eigen verenigingsarchief van de KVB verdient het in de naaste toekomst te worden ontsloten. Het geeft een gedetailleerd beeld van de ontwikkeling van het gehele boekenvak in de afgelopen twee eeuwen. In verband hiermee heeft de Commissie BKVB het bestuur van de KVB om een financiële bijdrage gevraagd.

De Commissie heeft tevens besloten een werkgroep fondsarchieven in te stellen. Deze werkgroep zal criteria opstellen voor het acquisitiebeleid. Waar in de collectie leemten bestaan, zal actief getracht worden archivalia en documenten voor de BKVB te verwerven. De werkgroep, die gevormd wordt door experts op het gebied van de boekgeschiedenis, zal in 2004 van start gaan.

Verder wordt gewerkt aan de beschrijving van de procedure bij de terbeschikkingstelling van archiefmateriaal.

In 2004 gaan de bouwwerkzaamheden voor de nieuwe huisvesting van de sector Bijzondere Collecties van de UBA van start. In 2003 werd een maquette van de nieuwbouw gepresenteerd, en werden enkele gebruikersbijeenkomsten georganiseerd door de leiding van de UBA.

De commissie is verheugd over de betere mogelijkheden tot presentatie van de collectie in het nieuwe pand. De BKVB zal de beschikking krijgen over een fraai ingerichte eigen onderzoekskamer. Daarvoor zullen nog wel bijdragen van sponsors verkregen moeten worden.

De Commissie BKVB ondersteunt de beoogde integratie van de diverse bijzondere collecties in het nieuwe bibliotheekgebouw, maar spreekt toch de hoop uit dat deze integratie niet ten koste zal gaan van het eigen karakter en de eigen presentatie van de collectie van de BKVB. In het kader van de verhuizing is een overzicht gemaakt van materialen die zullen meeverhuizen en van hetgeen zal worden ondergebracht in een extern depot van de UBA.

Afgezien van de hierboven genoemde onderwerpen, werd regelmatig aandacht besteed aan de voortgang van de omvorming van de Dr.P.A. Tiele-Stichting tot nationaal samenwerkingsorgaan voor boekwetenschap, aan het internetproject Bibliopolis van de

Koninklijke Bibliotheek en aan de monografieënreeks *Bijdragen tot de geschiedenis van de Nederlandse boekhandel*.

De staf van de Universiteitsbibliotheek was in 2003 vooral doende met de conversie van het informatiesysteem en met de voorbereiding van de verhuizing. Tot aan de verhuizing naar de Oude Turfmarkt in 2006/2007 zal er weinig tijd beschikbaar zijn voor andere, meer inhoudelijke activiteiten. De commissie heeft er op aangedrongen toch tijd in te ruimen voor activiteiten waardoor de BKVB aan zichtbaarheid zal kunnen winnen.

Er waren enkele personele wisselingen aan de kant van de Universiteit. Drs. Judith Belinfante volgde, na een korte interimperiode, prof. dr. P. Visser op als Hoofdconservator/sectorhoofd Bijzondere Collecties, en de heer Kees Gnirrep nam afscheid als Conservator.

Acquisities in 2003

In 2003 verwierf de BKVB onder meer de volgende archivalia en documenten:

Het archief van uitgeverij Samsom en dat van de Wolters Samsom Groep werd in januari 2003 geschonken door Wolters Kluwer N.V. Deze archieven geven een belangwekkend beeld van de ontwikkeling van de informatieve uitgeverij in de vorige eeuw, en tevens van de eerste fase van de concernvorming.

De fondsadministratie van uitgeverij Scheltema & Holkema werd op 5 augustus 2003 geschonken door Uitgeverij Bohn Stafleu van Loghum. Deze administratie beslaat de periode 1910-1950. Zij is onder meer van belang omdat zij inzage geeft in productiekosten, oplages, winst en verlies van afzonderlijke uitgaven.

Archivalia van de Stichting Bureau Import Boeken werden door de heer J. Somerwil op 17 juli 2003 aan de BKVB geschonken, samen met andere documenten uit de periode vlak na de Tweede Wereldoorlog. De archiefstukken zijn van belang voor de kennis van de naoorlogse boekenimport naar Nederland toen de deviezen schaars waren. Het Bureau Import Boeken had ten doel in opdracht van de regering de schaarse deviezen zo eerlijk mogelijk over de diverse importboekhandels te verdelen.

De archivalia van boekhandel A.A. Balkema/G. Postma werden op 4 september 2003 door de familie Postma geschonken. De archiefstukken zijn van grote betekenis voor de kennis van het reilen en zeilen van boekhandels en antiquariaten gedurende de oorlogsjaren.

Het archief van Uitgeverij Hollandia werd op 22 september 2003 door Tonnis Muntinga, de zoon van de stichter en diens opvolger, aan de BKVB geschonken. Het betreft een belangrijk uitgeverijarchief voor de periode 1899-2002. Uitgeverij Hollandia was een middelgrote algemene uitgeverij die in de eerste helft van de vorige eeuw een invloedrijk en zeer gevarieerd fonds op de markt heeft gebracht waarin de cultuurgeschiedenis van die tijd is weerspiegeld.

Evenals voorgaande jaren werd de handbibliotheek uitgebreid met tal van nieuwe uitgaven over het boekenvak en de drukkerswereld.

Bezoekers, publicaties en wetenschappelijk onderzoek

De Bibliotheek van de KVB telde in 2003 vele honderden bezoekers. Zij raadpleegden gevarieerde bronnen in verband met onderzoek, studie of publicatie. Daarnaast werden regelmatig presentaties van de collectie gegeven aan studenten Neerlandistiek en boekwetenschap en belangstellende bibliotheken en boekbedrijven.

Delen van de collectie werden in 2003 in bruikleen gegeven aan het Louis Couperus Museum en aan het NIOD.

In 2003 kwamen de volgende publicaties uit, waarbij gebruik is gemaakt van het rijke bronnenmateriaal van de BKVB:

- Chris Schriks, *Het Kopijrecht; 16de tot 19de eeuw*. Zutphen/Deventer: Walburg Pers/Kluwer, 2003
- *Bibliopolis: geschiedenis van het gedrukte boek in Nederland*. [Samengest. door Marieke van Delft ... et al; einred.: J.A.H.G.M. Bots ... et al.] Zwolle: Waanders, 2003
- Ernst Braches, *Alle nieuwe kunst wordt eerst niet begrepen...: de diploma's van 1892* door G.W. Dijsselhof, Th. W. Nieuwenhuis, C.a. Lion Cachet. Amsterdam: De Buitenkant, 2003
- Aernout Borms, *De kinderprenten van A.W. Sijthoff*. in: *Boekenwereld* 20^e jaargang nr. 1 [oktober 2003], p. 2-19
- Sandra van Voorst, *Van censuur naar gedeelde verantwoordelijkheid*. Uitgeverij Het Spectrum en de katholieke boekenwet. In: *Jaarboek voor Nederlandse boekgeschiedenis* nr. 10 [2003] p. 193-207 (o.v.)
- Saskia de Bodt en Jeroen Kapelle, *Prentenboeken: ideologie en illustratie 1890-1950*. Amsterdam: Ludion, 2003

De BKVB in de komende jaren

De Commissie voor de BKVB ziet het als haar taak om zich enerzijds in te zetten voor de totstandkoming van de nieuwe Bibliotheek Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam, en anderzijds om de boekhistorische collecties van de BKVB duidelijk te presenteren en bekend te maken bij de studenten en onderzoekers op het terrein van de boekwetenschap. Wat dat laatste betreft, bezit de BKVB een grotere functie bij onderwijs en onderzoek dan in het verleden, aangezien het vakgebied van de boekwetenschap in de laatste decennia tot grote bloei is gekomen. Boekwetenschap is onlangs een Masteropleiding geworden aan de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Leiden, terwijl deze studierichting als bijvak gekozen kan worden aan diverse andere universiteiten. De belangstelling voor de BKVB, als grootste en meest gevarieerde boekhistorische collectie, neemt dan ook sterk toe. Daar staat tegenover dat studenten en onderzoekers erop rekenen dat de immense collectie meer op detailniveau wordt ontsloten. De Commissie BKVB wil ertoe bijdragen dat de studie boekwetenschap zich voorspoedig zal blijven ontwikkelen, door braakliggende onderzoeksterreinen te helpen ontginnen.

In de nieuwe Bibliotheek Bijzondere Collecties wordt een representatieve onderzoekskamer van de BKVB ingericht. Deze fraaie ruimte in een van de door de zeventiende-eeuwse bouwmeester Philip Vingbooms ontworpen panden, die deel uitmaken van het nieuwe complex aan de Amsterdamse Oude Turfmarkt, wordt het 'visitekaartje' van het Nederlandse boekhistorische erfgoed. Deze kamer kan mede de functie krijgen van representatieve ontvangstruimte voor de Nederlandse boekenwereld, en van vergaderzaal voor speciale gelegenheden.

Naast de onderzoekskamer BKVB zullen nog twee vergelijkbare onderzoeksruimten worden ingericht: die voor de Bibliotheca Rosenthaliana (de vermaarde Joodse boekhistorische collectie bij de UBA) en voor de Bibliotheca Mennonitica (de collecties van de Doopsgezinde Broederschap).

De nieuwe Bibliotheek Bijzondere Collecties krijgt verder de beschikking over een ruime algemene studiezaal, over een zaal voor de vermaarde Amsterdamse collectie historische geografische kaarten en atlassen en over een ruim gesorteerde handbibliotheek. Bovendien zal er een omvangrijke expositiezaal komen en een literair café, waarin ook presentaties zullen worden gehouden.

Voor de stijlvolle inrichting van de onderzoekskamer BKVB zal de Commissie BKVB in het komende jaar een beroep doen op sponsoring door ondernemingen binnen het boekenvak. De inrichtingskosten van deze representatieve kamer zijn niet opgenomen in het bouwbudget van de Universiteit van Amsterdam.

Er zal naar worden gestreefd dat in het tentoonstellingsprogramma van de UBA zo veel mogelijk aandacht wordt gegeven aan boekhistorische onderwerpen, en ook aan de wereld van uitgevers, boekverkopers en boekdrukkers en –binders in het recente verleden, waarin zoveel ingrijpende veranderingen hebben plaatsgevonden. Ook zal worden bevorderd dat

documenten en andere objecten uit de BKVB zoveel mogelijk worden betrokken in exposities en onderzoeksprojecten elders. Een aanzienlijk deel van de BKVB heeft niet slechts een documentaire wetenschappelijke waarde, maar ook een museale betekenis.

In 2004, nog in de huidige behuizing aan de Amsterdamse Singel, zullen kleine tentoonstellingen worden gewijd aan de recente acquisities, zoals aan het archief van Uitgeverij Hollandia.

In 2005, wanneer de BKVB 160 jaar zal bestaan, wordt een grote tentoonstelling voorbereid over de geschiedenis van de dan 190-jarige brancheorganisatie KVB, zoals die uit het verenigingsarchief naar voren komt.

Juridische structuur

De BKVB behoort, sinds zij in 1958 in bruikleen is gegeven aan de UBA, nog steeds als 'blooteigendom' toe aan de KVB. De Commissie BKVB, die wordt benoemd door het bestuur van de KVB, draagt ten opzichte van de BKVB een gedelegeerde verantwoordelijkheid en bevoegdheid.

Omdat er zowel voor acquisities als voor de financiering van ontsluitings- en onderzoeksprojecten steeds vaker een beroep moet worden gedaan op sponsors en subsidieverlenende instellingen, zal de komende tijd worden nagedacht over de vraag of het zinvol is een zelfstandige juridische structuur te kiezen, zonder overigens de band met de KVB te verbreken. Dit is mede onderwerp van de gesprekken over het organisatiemodel van de KVB na 2004.

Commissie BKVB

In 2003 was de Commissie voor de Bibliotheek (Commissie BKVB) samengesteld uit de volgende zes leden:

Mr. D.W. van Krevelen, *voorzitter*
Mw. drs. J.W.N. Verberne, *secretaris*
Mw. H.V.M. Gottmer
A.J. Heinen
Drs. F.W. Kuyper
Mw. mr. M. van Vollenhoven-Nagel

Assessoren namens Universiteitsbibliotheek van Amsterdam:

Mw. drs. J. Belinfante, *Hoofdconservator/sectorhoofd Bijzondere Collecties*

Drs. K. Gnirrep, *Conservator*

Drs. N.H. Kool, *Adjunct-conservator/beheerder BKVB*

Het secretariaat van de Commissie werd verricht door mw. M. Langelier, directiesecretaresse van de KVB.

Het voornemen bestaat de commissie in 2004 te versterken met nieuwe leden die speciale deskundigheid bezitten op het gebied van de grafische bedrijfstakken, de wetenschappelijke en informatieve uitgeverij en de gespecialiseerde assortimentsboekhandel.

April, 2004